

PIOTR S. WANDYCZ

THE PRICE OF FREEDOM

A History of East Central Europe from the Middle Ages to the Present

(Routledge, London–New York, 1993. 330 o.)

A Yale Egyetemen tanító lengyel származású professzor könyvének (1992) újabb, második kiadása jelzi, hogy az egymás után megjelenő Kelet-Európa-történetek ellenére is mekkora az igény az angol nyelvű olvasóközönség részéről térségünk történetének megismerésére. Ebben nyilván szerepet játszanak az 1989 utáni viharos gyorsasággal végbement politikai és társadalmi változások, s nem kevésbé a balkáni államszerveződések történelmi problémáit feltáró véres polgárháború. Az 1989-ig a napi politika szóhasználat által egybemosottan kelet-európai térségként (Eastern bloc) jelölt régió országai levették a felületes nyugati szemlélők számára szinte azonosnak tűnő szovjet mintájú egyenruhájukat, s az egységes országok, ország-csoportok közötti történelmi különbségek rég nem látott határozottsággal rajzolódtak ki.

A történészek, gazdaságtörténészek persze régóta figyelmeztettek a történelmi régiók továbbélésére, így Oskar Halecki („Borderlands of Western Civilization”, 1952, „The Limits and Divisions of European History”, 1950), miként a Szerző által is nagyra becsült és többször idézett Szűcs Jenő is (angolul: „The Three Historical Regions of Europe”, 1983). A Szerző a Halecki és Szűcs által is javasolt Kelet-Közép-Európa terminus mellett döntött, szemben a kevésbé pontos, ismét ideológikusabb Közép-Európa fogalommal. Mindezt szembesíti a „központ – félperiféria – periféria” szemléletű megközelítéssel, s ismét arra az eredményre jut, hogy Lengyelország, Csehország (1918-tól Csehszlovákia, majd Csehország és Szlovákia) és Magyarország egy sajátos félperifériális zónában történelme során szinte mindig a „nyugati” gazdaság-, társadalomszerveződés, kulturális áramlatok és értékek legkeletibb organikus befogadó területét jelentette. Wandycz éppen ezért választotta tárgyául e három ország viharos, sokszor önnön fennmaradásukat fenyegető történetét. Kiinduló pontja, hogy ezen országok termékenyen hasznosították a kultúrák és vallások, a kelet és nyugat határhelyzetéből adódó áramlatok impulzusait, s történelmük során mindvégig aktív résztvevői voltak az európai államok családjának, s nem pusztán passzív tagjai. A terjedelmi korlátok miatt azon-

ban a Szerző nem követhette Szűcs Jenő módszerét, hogy ti. a nyugati és keleti régió elkülönítésére helyezze a hangsúlyt. Végig magával a régióval foglalkozik, a lehető legtöbb adat és esemény, statisztikai táblázat bemutatásával, mértéktartóan és meggyőzően.

Wandycz határozottan kiáll véleménye mellett, hogy a térség 1989 utáni fejlődése csak középkori kezdeteitől végig követhető meg. Az első száz oldal a XVIII. századig terjedő történelemmel foglalkozik, a következő száz lap a második világháború végéig követi a fejlődést, majd az utolsó 70 lapot szenteli napjaink történelmének. Nyelvi adottságainak is betudható, hogy a legrappánsabb összefoglalásokat, jellemzéseket a lengyel és cseh történelemről olvashatjuk, de a magyar történelemről is mindent elolvasott, ami csak angolul hozzáférhető (alapvető forrásai a budapesti Akadémiai Kiadó Studia Historica sorozata, illetve Király Béla sorozata a Columbia University Pressnél, valamint Ránki és Berend T. standard gazdaságtörténelmi munkái). Más angol nyelvű munkákhoz képest a magyar művelődés- és gazdaságtörténelmi ismeretei fantasztikusnak nevezhetőek: Anonymus, Kézai, Jókai Mór, Babits Mihály, Berzeviczy Gergely egyaránt helyet kapnak a kötet vonatkozó lapjain. A Szerzőnek sikerült elkerülnie a veszélyt: nem párhuzamos országtörténeteket olvasunk, hanem a hangsúly a régió egyes területei közötti eltérésekre és párhuzamokra, az egymást erősítő, vagy éppen gyengítő folyamatok elemzésére helyeződik, az egyes államok történelmi eseményei kölcsönösen értelmezik egymást. A kötet forgatása hozzájárul az egyes nemzeti történetek fordulópontjainak reális értelmezéséhez, vagy olyan kérdések nyomán követéséhez, mint a nemzeti függetlenség és modernizáció összefüggése, a két világháború közötti bel- és külpolitika, nemzettudat és nacionalista propaganda kérdése, az idegen etnikumok betelepülése, asszimilációja, nemzetiségi ellentétek és kitelepítések problémaköre.

A kötet név- és helynév-használata példaértékű, gondos, tiszteli a történelmi hagyományokat és egyúttal szem előtt tartja a mai olvasó gyakorlati szempontjait. A magyarországi, er-

déli háromnyelvű névhasználat pontos helyesírása talán a kötet lektorálásában segédkező Deák Istvánnak is köszönhető.

Paradox, hogy Szűcs Jenő hazájában is népszerű elméletét nem gondoltuk végig. Ha egyszer feltételezzük egy Kelet-Közép-Európai régió létét, akkor annak meg kell írni a történetét is. Bizony a hazai könyvkiadatlóból igen hiányzik egy Wandicz-féle szintézis s talán még

mindig nem késő meghonosítani a *régiótörténet* műfaját (Itt még leginkább Berend T. Válságos évtizedek c. munkájára gondolhatunk). A Szerzőnek nem utolsó sorban azért is hálásak lehetünk, mert kívülállóként nyújt objektív elemzést azon három ország történetéről, amelyek éppen napjainkban igyekeznek szervezetenként ismét a „Nyugat”-hoz csatlakozni.

Veszprémy László